

Старинський М. В.
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки,
Навчально-науковий інститут права
Сумського державного університету
<http://orcid.org/0000-0003-2661-5639>*

ПРАВОВА ПРИРОДА ВИДВОРЕННЯ ЗА МЕЖІ УКРАЇНИ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА ЯК НАСЛІДКУ ЇХ ПРИТЯГНЕННЯ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

**JEL Classification: K19
SECTION “Law”: Право**

Анотація. Стаття присвячена виявленню та дослідженню правової природи видворення за межі України іноземців та осіб без громадянства як наслідку їх притягнення до адміністративної відповідальності. В процесі дослідження автор констатує, що чинне законодавство України декларує факт того, що усі люди є рівними у своїх правах і іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України за винятками встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України. На підставі аналізу норм чинного законодавства та наукових джерел автор приходить до висновку, що застосування видворення, як реакція держави на поведінку іноземців чи осіб без громадянства може бути застосована як в результаті вчинення правопорушення на території держави, так і як додатковий захід після відбуття іноземцем чи особою без громадянства, яка притягалась до покарання у вигляді адміністративної відповідальності. Це обґрунтовано дає йому можливість виділити два сутнісні аспекти правової природи видворення, а саме те, що за своїм змістом видворення є: а) формою адміністративного покарання, тобто реакція держави в особі уповноважених органів на вчинене правопорушення; б) юридичним інструментом правового регулювання відносин, що стосується питання продовження перебування іноземців чи осіб без громадянства на території держави.

Ключові слова: іноземці, особи без громадянства, адміністративна відповідальність, адміністративна відповідальність іноземців, притягнення до адміністративної відповідальності, видворення іноземців та осіб без громадянства.

Annotation. Building a democratic state requires Ukraine to pay significant attention to ensuring all people's rights and legitimate interests on its territory. This is due to the fact that human rights and freedoms are inalienable and inviolable. And taking into account the fact that Ukraine has placed the greatest value on the basis of its development - life and health and the rights and freedoms of a person and a citizen, which was objectified in the formation of a human-centered model of the functioning of the state in the person of its authorized bodies, activities to ensure rights and freedoms are one of the main ones.

The article is devoted to identifying and investigating the legal nature of the deportation of foreigners and stateless persons from Ukraine as a consequence of their being brought to administrative responsibility. In the process of research, the author states that the current

legislation of Ukraine declares the fact that all people are equal in their rights, and foreigners and stateless persons who are in Ukraine on legal grounds enjoy the same rights and freedoms and bear the same obligations, as well as citizens of Ukraine with exceptions established by the Constitution, laws, or international treaties of Ukraine. Based on the analysis of the norms of the current legislation and scientific sources, the author concludes that the application of deportation, as a state reaction to the behavior of foreigners or stateless persons, can be applied both as a result of committing an offense on the territory of the state and as an additional measure after the departure of a foreigner or person without citizenship, which was punishable by administrative liability. This reasonably gives him the opportunity to highlight two essential aspects of the legal nature of expulsion; namely, that expulsion is in its content: a) a form of administrative punishment, that is, the reaction of the state in the form of authorized bodies to a committed offense; b) a legal instrument for the legal regulation of relations, which concerns the issue of the continued stay of foreigners or stateless persons on the territory of the state.

Keywords: foreigners, stateless persons, administrative responsibility, administrative responsibility of foreigners, bringing to administrative responsibility, deportation of foreigners and stateless persons.

Вступ

Розбудова демократичної держави вимагає від України приділення значної уваги до забезпечення прав і законних інтересів всіх людей, що знаходяться на її території. Це пов'язано з тим, що права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. А враховуючи те, що Україна в основу свого розвитку поклала найбільшу цінність – життя і здоров'я та права і свободи людини і громадянина, що об'єктивувалось у формування людиноцентричної моделі функціонування держави в особі її уповноважених органів, діяльність із забезпечення прав і свобод є однією з головних.

В цьому аспекті не є виключенням громадяни іноземних держав і осіб без громадянства, які перебувають на території нашої держави і в силу тих чи інших причин стикаються уповноваженими державою органами.

Чинне законодавство України, зокрема Конституція України, декларує факт того, що усі люди є рівними у своїх правах. Іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України за винятками встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України.

Враховуючи таку ситуацію, а також те, що іноземці і особи без громадянства з тих чи інших причин можуть вчиняти дії, що законодавством України кваліфікуються як порушення існуючого правопорядку, вони так як і громадяни України можуть притягуватись до відповідальності, зокрема до адміністративної відповідальності. Проте, не дивлячись на декларовану рівність, на відміну від громадян України до іноземців може застосовуватись такий адміністративний захід впливу як видворення за межі України. При цьому така процедура може бути застосована після накладення на іноземців чи осіб без громадянства адміністративної відповідальності. У зв'язку з цим виникає питання щодо правової природи такого виду впливу як видворення за межі України. Питання полягає в тому що: якщо вважати це видом відповідальності чи не буде це протирічить принципу адміністративного права «заборони притягнення двічі за одне й те ж правопорушення».

Питаннями, що розкривають загальні засади та сутність адміністративної відповідальності займалось досить велика кількість вітчизняних науковців. Серед найбільш значимих варто вказати на праці таких вчених як: О.Ф. Андрійко, Ю.П. Битяк, І.П. Голосніченко, В.В. Зуй, В.К. Колпаков, Т.О. Коломоєць, А.Т. Комзюк, Є.Б. Кубко, Д.М. Лук'янець та інші. В своїх роботах вони досліджували сутність адміністративної відповідальності її особливості та підстави.

Питаннями відповідальності іноземних громадян та осіб без громадянства також приділяли свою увагу вітчизняні вчені. Зокрема цієї проблематики в своїх роботах торкалися такі дослідники як: В.М. Галуцько, В.Т. Комзюк, О.В. Кузьменко, Р.М. Ляшук, Р.М. Март'янова та інші. В своїх роботах дослідники розкривали сутність адміністративної відповідальності іноземців та осіб без громадянства, зосереджували свою увагу на процесуальних аспектах цієї проблематики, а також торкалися питань відповідальності за порушення міграційних правил. В окремих роботах дослідники торкалися окремих аспектів адміністративного видворення за межі України[4]. Проте дослідження правової природи видворення дослідники не розглядали.

Враховуючи викладене *метою нашої розвідки* є дослідження адміністративного видворення іноземців та осіб без громадянства за межі держави, а завданням – з'ясування правової природи цього заходу впливу.

Результати

Дослідження правової природи видворення як наслідку притягнення іноземців та осіб без громадянства, вимагає коротко окреслити засади притягнення іноземців та осіб без громадянства до адміністративної відповідальності.

Відповідно до Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [1] іноземець це особа, яка не перебуває у громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав, а особа без громадянства – особа, яка не розглядається як громадянин будь-якою державою в силу дії її закону.

Аналіз чинного законодавства України дає можливість стверджувати, що правовий статус іноземців та осіб без громадянства на території України визначений статтями 26, 33 Конституції України [5] та Законом України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [1].

Відповідно до зазначених нормативних актів іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України. Іноземці та особи без громадянства, які перебувають під юрисдикцією України, незалежно від законності їх перебування, мають право на визнання їх правосуб'єктності та основних прав і свобод людини. Також вони зобов'язані неухильно додержуватися Конституції та законів України, інших нормативно-правових актів, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей, інтереси суспільства та держави.

Притягнення іноземців до адміністративної відповідальності регулюється Кодексом України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП)[3], відповідно до ст. 16 якого іноземці і особи без громадянства, які перебувають на території України, підлягають притягненню до адміністративної відповідальності на загальних підставах з громадянами України. При цьому питання про відповідальність за адміністративні правопорушення, вчинені на території України іноземцями, які згідно з чинними законами та міжнародними договорами України користуються імунітетом від адміністративної юрисдикції України, вирішуються дипломатичним шляхом.

Щодо адміністративних стягнень, що можуть бути застосовані за вчинення адміністративного правопорушення, то їх перелік міститься в ч. 1 ст. 24 КУпАП що, на сьогодні, закріплює десять їх видів, а саме: а) попередження; б) штраф; в) оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; г) конфіскація: предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення; д) позбавлення спеціального права, наданого даному громадянину (права керування транспортними засобами, права полювання); е) позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю; є) громадські роботи; ж) виправні роботи; з) суспільно корисні роботи; и) адміністративний арешт; і) арешт з утриманням на гауптвахті. Частиною 2 цієї ж статті зазначено, що законами України може

бути встановлено й інші, крім зазначених у цій статті, види адміністративних стягнень. Окремою частиною ст. 26 КУпАП виокремлено положення, відповідно до якого законами України може бути передбачено адміністративне видворення за межі України іноземців і осіб без громадянства за вчинення адміністративних правопорушень, які грубо порушують правопорядок. В рамках нашого дослідження, для з'ясування природи видворення іноземців і осіб без громадянства, звернемо увагу на останню частину ст. 26 КУпАП.

Логіко-лінгвістичне тлумачення як структури досліджуваної статті, так і змісту її частин дає можливість окреслити наступні особливості.

Конструкція визначення «адміністративне стягнення», сформульована законодавцем через категорію «міра відповідальності» і конкретизацію наслідків, які мають настати після притягнення винної особи до адміністративної відповідальності, а саме: а) виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України; б) поваги до правил співжиття; в) запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами.

Досягнення зазначених цілей (мети) адміністративної відповідальності здійснюється через застосування адміністративних стягнень перелік яких, як було зазначено, закріплений в ч. 1. ст. 26 КУпАП, а також акцентовано увагу на тому, що законами можуть бути передбачені інші види адміністративних стягнень. При цьому аналіз сформульованих в 3 частині ст. 26 КУпАП нормативних положень і особливості їх лінгвістичного викладу, дає можливість припустити, що законодавець адміністративне видворення за межі України іноземців і осіб без громадянства не вважає адміністративним стягненням (мірою відповідальності). При цьому якщо здійснити системний аналіз цієї норми з нормами ст. 26 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» можна говорити про те, що законодавець розглядає адміністративне видворення не як міру відповідальності, а як додатковий інструмент впливу на поведінку іноземців і осіб без громадянства і як наслідок поведінки, що порушує існуючий в Україні правопорядок.

Також для більш чіткого розуміння внутрішньої природи даного явища варто звернути увагу на зміст самого терміну «видворення». Новий тлумачний словник української мови визначає, що: «видворяти, видворити означає-виселяти кого-небудь, примушувати залишити місце проживання[6, с. 281]» чи «відправити кого-небудь кудись у примусовому порядку[6, с. 340]». Академічний тлумачний словник вказує, що «видворяти це виселяти кого-небудь, примушувати залишити місце проживання[7, с. 384]». Тобто в змістовному вираженні під терміном «видворяти» розуміють діяльність, яка пов'язана з примушуванням когось покинути місце перебування в примусовому порядку. Також поряд з терміном «видворення» в науковій літературі використовується термін «депортація», під якою розуміють «примусове виселення з місця постійного проживання особи, групи осіб чи народу, як специфічна форма позбавлення свободи[8, с. 75]». Інколи дані терміни дослідники використовують як синоніми, проте, якщо поглянути на змістовне навантаження цього терміну то можна з впевненістю говорити про їх нетотожність. Цей термін здебільшого застосовувався у радянський період відносно депортації (в рамках державної політики, як діяльність із ознаками геноциду) великої групи осіб чи народу з однієї місцевості до іншої, але в межах території СРСР (наприклад, депортація кримськотатарського народу). При цьому, таке переселення здійснювалось поза юридичними відносинами відповідальності, та як частина політичних відносин. У цьому аспекті для нашого дослідження є важливим констатація наявності примусового виселення без констатації діючими на той період законами правопорушення.

На сучасному етапі, в переважній більшості випадків, термін «депортація» нерідко застосовується стосовно іноземних громадян або осіб без громадянства, які в'їхали до тієї чи іншої держави поза встановленими правилами і таким чином порушивши чинне законодавство країни, повертаються до країни громадянства чи проживання в примусовому порядку відповідно до діючого законодавства.

Враховуючи зазначене, ми можемо говорити про те, що застосування видворення, як реакції держави на поведінку іноземців чи осіб без громадянства може бути застосована як в результаті вчинення правопорушення на території держави, так і як додатковий захід після відбуття іноземцем чи особою без громадянства, яка притягалась до покарання у вигляді адміністративної відповідальності. Це дає нам можливість виділити два сутнісні аспекти правової природи видворення, а саме те, що за своїм змістом видворення є: а) формою адміністративного покарання, тобто реакція держави в особі уповноважених органів на вчинене правопорушення; б) юридичним інструментом правового регулювання відносин, що стосується питання продовження перебування іноземців чи осіб без громадянства на території держави.

Висновки

Таким чином, узагальнюючи викладене ми можемо, в якості висновку, говорити про те, що видворення як явище в рамках діяльності уповноважених державою органів по забезпеченню режиму законності має подвійну правову природу, а саме це, по-перше, форма відповідальності (захід впливу), яка застосовується до осіб винних у вчиненні адміністративного правопорушення, а по-друге, юридичний інструмент правового регулювання, за допомогою якого здійснюється реалізація безпекових заходів пов'язаної з перебуванням іноземців чи осіб без громадянства на її території.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22 вересня 2011 року № 3773-VI. ВВР., 2012, № 19-20, ст.179. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>
2. Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 22 вересня 2011 року № 3773-VI. ВВР., 2012, № 19-20, ст.179. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text>
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122 (з наступними змінами і доповненнями). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
4. Комзюк В. Т. Адміністративне видворення за межі України іноземців та осіб без громадянства: правове регулювання та місце в системі заходів державного примусу // Форум права: електрон. наук. фахове вид. 2017. № 4. С. 105–110. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/FP_index.htm_2017_4_18.pdf
5. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141 (з наступними змінами і доповненнями). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Новий тлумачний словник української мови: У 4-х Т 2. К. : Вид-во «АКОНІТ», 1999. С. 281 (911 с.)
7. Словник української мови: в 11 томах. — Том 1, 1970. — Стор. 384.
8. Юридична енциклопедія. У 6 т. / Редкол: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К. : Укр.енцикл., 1999. – Т. 2 (Д-Й). С. 75 (744 с.)